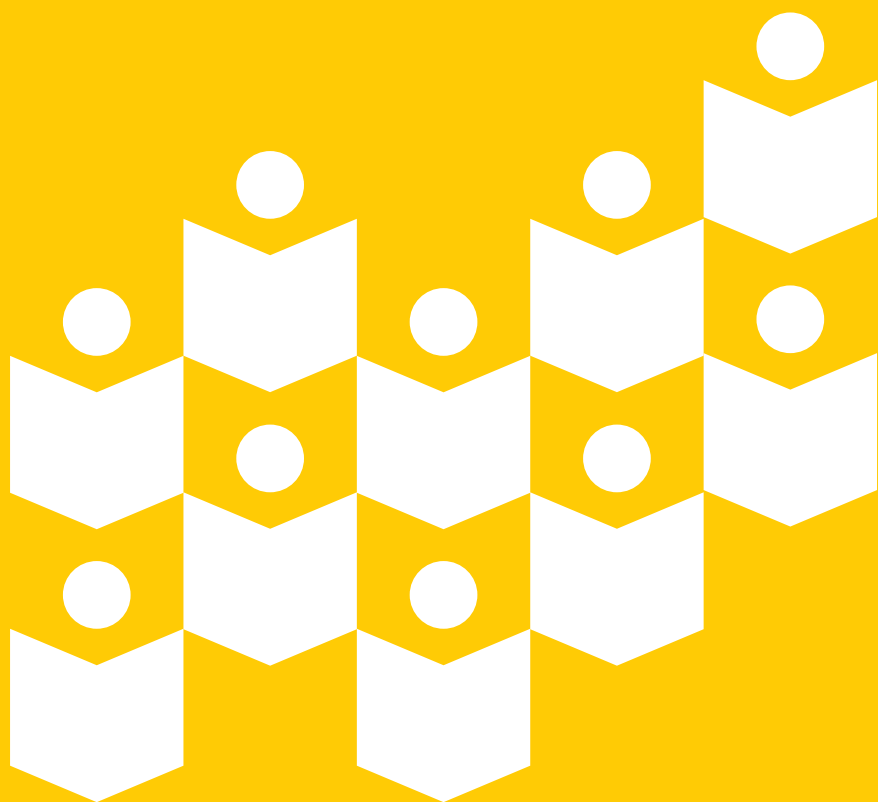

Priručnik za mlade zagovaratelje/ice ljudskih prava

Projekt 'Mladi zagovaratelji/ice za ljudska prava' djelomično financira Američka ambasada u Zagrebu.

Mišljenja, zaključci, stavovi i preporuke izražene ovdje su isključiva odgovornost Kuće ljudskih prava Zagreb i ne odražavaju nužno stajališta State Departmenta.

Ova publikacija nastala je uz financijsku Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva. Za sadržaj je isključivo odgovorna Kuća ljudskih prava.

Stajališta izražena u ovoj publikaciji ne mogu se smatrati službenim stavom donatora niti nužno odražavaju stajališta donatora.

Kuću ljudskih prava Zagreb osnovalo je 2008. godine šest organizacija civilnog društva (B.a.B.e. – Budi aktivna. Budi emancipiran, CMS – Centar za mirovne studije, Documenta – Centar za suočavanje s prošlošću, GOLJP – Građanski odbor za ljudska prava, UPIM – Udruga za promicanje istih mogućnosti i Svitanje – udruga za zaštitu i promicanje mentalnog zdravlja) s ciljem zaštite i promicanja ljudskih prava i temeljnih sloboda. Kuća ljudskih prava svojim aktivnostima doprinosi ostvarivanju slobodnog, otvorenog, pluralističkog, demokratskog, ravnopravnog i inkluzivnog društva utemeljenog na poštivanju, zaštiti i promociji najviših standarda i normi ljudskih prava i sloboda. Kuća ljudskih prava kroz istraživanje, monitoring, javno zagovaranje i edukaciju sudjeluje u zaštiti, promicanju, razvitku i unapređivanju ljudskih prava i temeljnih sloboda sukladno međunarodnim i regionalnim instrumentima za zaštitu ljudskih prava Ujedinjenih naroda i Vijeća Europe, prije svega Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, Europske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama te Europske socijalne povelje (revidirane). Edukacija o ljudskim pravima, građanskoj participaciji i demokratskom, otvorenom i pluralnom društvu jedan je od nosivih stupova programskih aktivnosti Kuće ljudskih prava. Navedene teme su podzastupljene u obrazovnim sadržajima kurikuluma osnovnih i srednjih škola, što posljedično rezultira u izrazito slaboj političkoj pismenosti mladih, posebice u segmentu poznavanja ljudskih prava garantiranih Ustavom RH, Europskom konvencijom o ljudskim pravima i ostalim relevantnim normama međunarodnog prava ljudskih prava. Deficit znanja i stečenih kompetencija u segmentu građanskog obrazovanja uvelike doprinosi izraže-

noj netoleranciji, socijalnoj isključivosti i etno-isključivosti novih generacija.

Organizacije civilnog društva već godinama nastoje popuniti prazninu u obrazovnom sustavu, pružajući mogućnost građankama i građanima, a posebice mladima da kroz razne neformalne edukativne programe steknu znanja i vještine potrebne za aktivno sudjelovanje u svim društvenim procesima. Kuća ljudskih prava kroz svoje edukativne programe nastoji educirati i osvijestiti zainteresirane građanke i građane o važnosti poštivanja, zaštite i promocije ljudskih prava kako za svakog pojedinca, tako i za društvo u cjelini. U tu svrhu, organizacijom radionica, predavanja, seminara i predstavljanja Kuća ljudskih prava nastoji omogućiti prijenos kognitivnog znanja o ljudskim pravima, ali i poticati na aktivno građanstvo i progresivnu društvenu promjenu u konkretnim primjerima sustavnog narušavanja i kršenja ljudskih prava i temeljnih sloboda.

Edukacijski program 'Mladi zagovaratelji/ice za ljudska prava' provodi se s ciljem prijenosa znanja i vještina u području zagovaranja za ljudska prava te obuhvaća šest međusobno povezanih treninga tijekom kojih se kroz dva dana intenzivno obrađuje jedna tema. Tijekom treninga kroz predavanja i radionice obrađuju se teme: uvod u ljudska prava; rasizam, ksenofobija i diskriminacija; tranzicijska pravda; sigurnost i ljudska prava; ravnopravnost spolova; socijalna, ekonomska i kulturna prava. Predavači i mentori na programu su istaknuti stručnjaci i stručnjakinje iz organizacija civilnog društva i institucija s dugogodišnjim iskustvom u području zagovaranja i ljudskih prava. Polaznici programa su studenti i studentice, koji kroz ovaj program, osim sudjelovanja na predavanjima i radionicama, imaju priliku steći kompetencije u pisanju stručnih, multidisciplinarnih članaka uz mentorstvo. Eseji nastali kroz provedbu programa objavljuju se na blogu Kuće ljudskih prava 'Samizdat'.

Priručnik za mlade zagovaratelje/ice ljudskih prava nastao je kao rezultat provedenog edukacijskog programa, te je namijenjen svima koji se bave javnim politikama, zagovaranjem za ljudska prava ili edukacijom u području ljudskih prava.

JAVNE POLITIKE I JAVNO ZAGOVARANJE

Da bi se uspješno provelo javno zagovaranje promjena u području zaštite ljudskih prava, socijalnog uključivanja i suzbijanja diskriminacije, potrebno je dobro poznavanje procesa donošenja javnih politika, njihova analiza te razumijevanje načina na koji se promjene u tom kontekstu zagovaraju. Stoga je najbolje poći od početka, od objašnjenja ključnih pojmova u tom procesu, pri čemu najprije valja razumjeti što su to javne politike.

Najjednostavnije rečeno, javne politike (eng. *public policy*) su procesi kolektivnog ili političkog odlučivanja vlasti u svim državnim sektorima – ekonomskom i socijalnom, kaznenom i vanjskopolićkom sektoru te u specijaliziranim sektorima kao što su, primjerice, mediji. Javne politike predstavljaju svako djelovanje ili nedjelovanje vlasti unutar državnih sektora. Kad je riječ o javnoj vlasti i kreiranju javnih politika, treba posebno naglasiti ulogu izvršne vlasti – vlade – koja u tom aspektu predstavlja ključni faktor, obzirom da je upravo vlada zadužena za donošenje zakona i propisa, a to čini u suradnji s nadležnim ministarstvima kao resornim tijelima koja su vladi podređena i unutar kojih se izrađuje prijedlog nacрта zakona i drugih propisa.

Javne politike su ona dimenzija politike koja je za građane/ke najbitnija – one su rezultat političkog odlučivanja čije učinke osjećamo u svakodnevnom životu, zbog čega je kvaliteta kreiranja javnih politika od presudne važnosti za postizanje stanja opće dobrobiti. U tom smislu potrebna je visoka razina poznavanja i razumjevanja stvarnih potreba društva, koje javnopolitićkim akterima zaduženima za donošenje i provođenje odluka, često nedostaje. Zbog toga proces kreiranja javnih politika mora biti otvoren za sudjelovanje neformalnih aktera – pojedinaca/ki, skupina građana/ki te organizacija civilnog društva – koji mogu posjedovati iskustveno znanje, potrebnu ekspertizu i podatke o tome kako odluke vlasti utjeću na prava građana/ki ili određene skupine istih.

Sudionike/ice u procesu kreiranja javnih politika možemo podijeliti na **formalne ili državne aktere/ice** koji/e imaju ekskluzivno pravo ali i dužnost sudjelovati u formuliranju javnih politika kako to nalažu Ustav i zakoni. Tu spadaju svi/e akteri/ce zakonodavne izvršne i sudske vlasti. **Neformalni akteri/ce** su oni/e koji nisu dio državne vlasti, odnosno oni/e koji/e se nalaze između države i društva, te pravo sudjelovanja u javnopolitićkom procesu ostvaruju iz općeg prava participacije u demokratskom sustavu. To su svi/e pojedinci/ke, skupine građana/ki, organizacije civilnog društva,

Formalni i neformalni akteri u procesu kreiranja javnih politika

sindikati, mediji te istraživačke organizacije poput instituta za društvena istraživanja ili sveučilišta. Često se nazivaju i zainteresiranim sudionicima/ama (eng. *stakeholders*) – sudjeluju u procesu zato što imaju pravo i interes za sudjelovanje, ali za razliku od formalnih aktera/ica, nisu dužni/e to činiti.

Osnovni izvori moći neformalnih, nedržavnih aktera/ica koji im olakšavaju mogućnost participiranja u procesu kreiranja javnih politika su njihova **brojnost, resursi** kojima raspolažu (financijski ali i ljudski) te sposobnost i spremnost na **mobilitaciju i političko sudjelovanje**.

Osim aktera/ica na nacionalnoj razini, treba navesti i tijela Europske Unije koja kao formalni akteri, u određenim pitanjima i politikama imaju izravno pravo i dužnost sudjelovati u državama članicama, dok u nekim pitanjima samo usmjeravaju države odnosno pokušavaju utjecati na ishode izrade javnih politika.

Instrumenti javnih politika

Da bi javna vlast mogla intervenirati u rješavanje određenih društvenih pitanja odnosno problema te ostvarivati određene javnopolitičke ciljeve, potrebni su joj određeni instrumenti. U tome joj na raspolaganju stoje **informacije, organizacija, pravne ovlasti i javne financije**. Najčešće se prilikom kreiranja javnih politika javna vlast služi **pravnim ovlastima** na temelju koji se izrađuju zakoni i drugi propisi (poput pravilnika, odluka, uredbi itd.). Najbolji primjer za **financijske instrumente** su državne subvencije, zajmovi, dotacije te financiranje raznih programa. U **informacijske instrumente** spadaju savjetovanja, edukacije, treninzi, javne kampanje itd. Da bi se što uspješnije ostvario postavljeni cilj, navedeni se instrumenti najčešće kombiniraju.

Proces stvaranja javnih politika

Sam proces započinje fazom postavljanja određenog pitanja na dnevni red ili, skraćeno, **postavljanjem agende**. To je faza u kojoj se definira određeni društveni problem kojeg je potrebno riješiti. Osim definiranja problema, istovremeno se postavljaju i njegova moguća rješenja odnosno buđći ciljevi neke politike. Da bi određeno društve-

no stanje postalo javnopolitičko pitanje, potrebno je da je ono trenutno nezadovoljavajuće i da se to vidi kroz određene objektivne pokazatelje. Također, potrebno je da se radi o stanju koje je promjenjivo odnosno u koje država može intervenirati te da je u određenom trenutku postalo prioritarno pitanje u očima vlasti i građana/ki. Konačno, tijela vlasti moraju nešto poduzeti po pitanju njegovog rješavanja. Tako problemi pojedinaca mogu postati društveni, a zatim i javnopolitički problemi. U ovoj fazi treba naglasiti ulogu neformalnih aktera odnosno skupina građana/ki i organizacija civilnog društva koji širu javnost i javnu vlast upoznaju s određenim problematičkim pitanjima, što se često čini kroz kampanje i medijsku suradnju.

Druga faza u procesu jest **izrada prijedloga rješenja**. Najprije je potrebno identificirati potencijalne opcije kojima bi se navedeni problem mogao riješiti, a zatim se razmatraju i procjenjuju njihovi učinci kao i sve posljedice koje se mogu predvidjeti. Nakon odabira najbolje opcije, ista se podrobnije razrađuje. Izrada određene politike završava se preciznim javnopolitičkim preporukama o tome što je potrebno učiniti kako bi se identificirani problem najuspješnije riješio. Organizacije civilnog društva, stručnjaci/kinje i skupine građana/ki i ovdje imaju vrlo važnu ulogu obzirom da, raspoložujući potrebnim znanjem i ekspertizom, provode *policy* analize pojedinih rješenja. Prilikom izrade prijedloga rješenja potrebno je **odgovoriti na određena pitanja**;

- koji su uzroci trenutačnog stanja?
- zašto trenutačni pristup tome ne daje zadovoljavajuća rješenja?
- koje su posljedice trenutnog pristupa problemu?
- što su ključni dokazi kojima se navedena interpretacija problema potkrepljuje?

U pogledu rješenja, **potrebno je obrazložiti predloženu opciju te najbolji način** na koji se identificirani problem može riješiti, a zatim predložiti plan primjene izabrane opcije u praksi te navesti **aktere** koji bi to trebaju učiniti.

Nakon što se postavi agenda i predloži najbolja opcija i način rješavanja istaknutog problema, slijedi **faza odlučivanja**. U ovoj se fazi najbolje rješenje i formalno utvrđuje kako bi dobilo političku legitimaciju. Odlučivanje je prijelazna točka između oblikovanja javne politike i njezine provedbe. Ovdje je uključen samo usko određen krug relevantnih aktera obzirom da u donošenju odluke mogu sudjelovati samo formalni akteri odnosno tijela javne vlasti. Nakon odlučivanja kojim se daje legitimitet izabranom rješenju problema, slijedi njegova **implementacija** odnosno provođenje odluka. Implementacijom se određena politika realizira i tako počinje stvarati društvene učinke. Ovdje treba naglasiti potrebu i važnost **praćenja** ili **monitoringa** (eng. *monitoring*) provedbe određene javne politike. Monitoring predstavlja sustavno prikupljanje podataka o provedbi određene politike, njezinim rezultatima i potencijalnim manjkavostima te predstavlja osnovu za nadzor i vrednovanje javnih politika. Najčešće se rezultati monitoringa objavljuju u obliku **izvještaja o provedbi različitih strategija**. Osim tijela državne uprave koja su ovlaštena i dužna provoditi praćenje provedbe i rezultata određene javne politike, takva ovlast (ne i dužnost!) pripada i neformalnim akterima i tu je opet potrebno naglasiti ulogu organizacija civilnog društva koje, zastupajući društvene interese, koriste upravo monitoring kao jedan od glavnih alata zagovaranja društvenih promjena u pitanju zaštite i ostvarenja ljudskih prava i sloboda, izvještavajući javnost o provođenju određene javne politike kroz **tvz. Izvještaje u sjeni** (eng. *shadow reports*).

Posljednja faza u procesu kreiranja javnih politika jest **evaluacija** odnosno vrednovanje rezultata procesa, posebice u odnosu na ciljeve konkretne politike. Na osnovi evaluacije donose se zaključci o daljnjem provođenju politike u nepromjenjenom obliku, o potrebi njezine izmjene ili prekidu provođenja uopće, a sve u svrhu njezinog poboljšanja. Pritom se služimo kriterijima **efikasnosti** (u odnosu na troškove i koristi), **efektivnosti** (u odnosu na mjeru u kojoj je cilj ostvaren), **koherentnosti** (logičkoj povezanosti ciljeva i instrumenata), **adekvatnosti** (u odnosu na rješavanje problema) i **jednakosti** (u odnosu na raspodjelu troškova i ko-

risti između društvenih skupina). Ponovno važnu ulogu igraju neformalni akteri zbog iskustvenog znanja kojeg posjeduju zahvaljujući izravnom radu na slučajevima ili njihovom dokumentacijom. U ovoj fazi neformalni akteri sudjeluju u javnim raspravama o rezultatima provođenja određene politike ili izradom profesionalnih *policy* evaluacija.

Istraživanje javnih politika neformalnim akterima služi kako bi temeljem informacija koje su prikupili mogli zagovarati promjene određenih javnih politika ili izradu novih. Obzirom na svrhu istraživanja, razlikujemo ***policy* studije** i ***policy* analize**. *Policy* studije provode se u znanstvene svrhe i usmjerene su na stvaranje teorija zbog čega su najčešće i dugotrajnije. *Policy* analize usmjerene su na analiziranje i ocjenjivanje pojedinih javnih politika u svrhu zagovaranja njihove izmjene. Javne politike koje su izrađene temeljem dokaza i njihovog argumentiranja (eng. ***argument-based policy making***) pridonose ostvarivanju načela dobre vladavine obzirom da se pretpostavlja da je proces njihove izrade bio otvoren za sudjelovanje zainteresiranih, neformalnih aktera, što je najvjerojatnije rezultiralo pozitivnim učincima rješavanja nekog problema, te usklađenošću takve politike sa srodnim i povezanim javnim politikama. Suprotno tome, prisutno je i kreiranje javnih politika na neprovjerenom mišljenju (eng. ***opinion-based policy making***) obzirom da se izrada neke javne politike nužno veže uz određene ideološke i vrijednosne sustave te se određene opcije uopće ne moraju uzeti u obzir, ukoliko su vrijednosno ili ideološki nespojive sa onime što se u krugu vladajućih zastupa. Ovakav pristup umanjuje učinkovitost u stvaranju i provođenju javnih politika, budući da su a priori isključene druge opcije kao i neformalni akteri u procesu izrade.

U svrhu donošenja političkih odluka, kao dokaz i argumenti mogu poslužiti primjerice **samoinicirana ili već objavljena znanstvena istraživanja, prijašnje evaluacije određenih politika, savjetovanje sa zainteresiranim sudionicima/ama neke javne politike** itd.

Oblici istraživanja javnih politika

PROVEDBA POLICY ISTRAŽIVANJA

Kao temelj svakog istraživanja pojavljuju se glavna pitanja: Što želim istražiti? Što želim potvrditi? Što osporavam? Nakon definiranja glavog istraživačkog pitanja, započinju se prikupljati relevantni podaci. Prikupljeni se podaci zatim analiziraju – metodama analize podataka – da bi se u konačnici objasnilo što oni predstavljaju. Pritom se možemo poslužiti **kvantitativnom** ili **kvalitativnom** metodom. Prva se služi brojčanim podacima, a druga pisanim, tekstualnim. Potrebno je također razlikovati **primarne** i **sekundarne** podatke. Primarni podaci prikupljeni su u provedenom, samoiniciranom istraživanju u skladu s unaprijed postavljenim ciljevima. Sekundarni podaci su oni koje je netko drugi već prikupio i analizirao. Prednost korištenja sekundarnih podataka jest olakšan i ubrzan proces istraživanja uz minimalne troškove. Nakon prikupljanja potrebnih podataka, prelazi se na njihovo analiziranje odnosno njihovu sistematizaciju i oblikovanje u određene obrasce iz kojih se izvlače zaključci i preporuke.

ANALIZA JAVNIH POLITIKA

Metoda analiziranja javnih politika polazi od odabira **kriterija** temeljem kojih ćemo odrediti **ključna istraživačka pitanja** iz kojih, zatim, izvlačimo određene **pokazatelje (indikatore)** koji nam mogu pružiti **odgovore** na postavljena pitanja. Kriteriji temeljem kojih određujemo ključna pitanja u istraživanju su sljedeći: **relevantnost, koherentnost, učinkovitost, efikasnost, održivost rezultata te pravednost i jednakost**. Objasniti ćemo to na sljedećem primjeru.

PRIMJER:

Istraživačko pitanje:
Socijalna politika.

Relevantnost:

Što obuhvaća socijalna politika? Koje društvene skupine su izostavljene? U kojoj mjeri je prihvaćena?

Koherentnost:

U kojoj je mjeri socijalna politika usklađena s međunarodnim i europskim standardima? U kojoj je mjeri usklađena s nacionalnim instrumentima zaštite (primjerice sa Strategijom borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti)?

Učinkovitost:

U kojoj mjeri instrumenti postojeće socijalne politike odgovaraju njezinim ciljevima? U kojoj je mjeri omogućila veću integraciju marginaliziranih skupina u društvo?

Efikasnost:

Koliki su troškovi održavanja socijalne politike? Jesu li rezultati njezinog provođenja opravdali te troškove?

Održivost rezultata:

U kojoj se mjeri navedenom politikom utjecalo na promjenu društvenih stavova i mišljenja?

Pravednost i jednakost:

Imaju li sve obuhvaćene marginalizirane skupine jednak tretman? Vodi li se računa o razlikama utemeljenim na spolu, dobi, nacionalnosti, društvenom položaju?

ANALIZIRANJE DOKUMENATA

Svakako učinkovita i najčešće upotrebljavana metoda istraživanja jest analiza relevantnih dokumenata. Izvrsna je za proučavanje zakonodavnih okvira neke javne politike (postojećih zakona, pravilnika, strategija i drugih instrumenata) da bi se mogao utvrditi raskorak u tome kako se određena politika provodi, a kako je propisano da bi se trebala provoditi.

INTERVJUIRANJE

Metoda intervjuiranja je druga najvažnija metoda prikupljanja relevantnih podataka. Provođenje intervjua najvažnija je metoda stjecanja uvida u iskustva, perspektive i značenja pojedine javne politike. Da bi se proveli intervjui, potrebno je

popisati osobe koje će se ispitivati, a pritom je najbolje poslužiti se metodom **snowball efekta** – tako što ćete svaku osobu koju intervjuirate upitati da Vam preporuči druge ispitanike/ice. Prosječan broj ispitanika kreće se u rasponu između 10 i 20 osoba. Da bi se intervjuiranje provelo kvalitetno, potrebno je izraditi **protokol intervjuja**, odnosno definirati pitanja na koja želite dobiti odgovore i teme koje želite obraditi. Ukoliko intervju želite snimati, uvijek morate pitati ispitanika/icu je li s time suglasan/na. Povjerenje igra ključnu ulogu, stoga se morate usuglasiti i s time kako ćete koristiti dobivene podatke i učiniti upravo ono što ste ispitaniku/ici obećali. Osim toga, uvijek morate pitati ispitanika/icu slaže li se s time da je navedete imenom i prezimenom u svojem istraživanju, ukoliko želite navesti s kime ste razgovarali.

Intervjui mogu biti **nestrukturirani**, **struktuirani** i **polustrukturirani**. **Nestrukturirani** intervjui više izgledaju kao neformalni razgovor, ali se teme unaprijed znaju. Kod **struktuiranih** intervjuja unaprijed se definira popis pitanja i redoslijed ispitivanja. **Polustrukturirani** intervjui provode se tako da se razgovor započne s postavljenim pitanjima ili temama, ali se ista produbljuju i razrađuju dodatnim pitanjima koja nisu bila unaprijed predviđena. Prednost polustrukturiranih intervjuja upravo je u tome što se početni popis pitanja može proširiti te možemo dobiti smjernice za podrobnije istraživanje unutar zadane teme koje su iznimno važne, a nismo ih prethodno uočili/e ili poznavali/e. Prilikom analize javnih politika najčešće se i koristi upravo ova metoda intervjuiranja relevantnih aktera/ica.

STRUČNI IZVJEŠTAJI

Stručni izvještaji predstavljaju pisane intervjuje sa stručnjacima/kinjama određenog područja odnosno radi se o izradi stručnog rada u formi pitanja i odgovora od, otprilike, tridesetak stranica. Izvršna je za uspoređivanje javnih politika ili istraživanja politika o kojima ima vrlo malo podataka ili su nam nepoznate. I ovdje je iznimno važan odabir ispitanika/ica, a najčešće se postavljaju pitanja na koja možete dobiti deskriptivne odgovore. Pritom ne bi trebalo postaviti više od 10 pitanja ispitanici-

cima/ama i potrebno je voditi računa da ne budu previše otvorena ili općenita, kako bi dobivene odgovore mogli/e valjano analizirati i usporediti s drugim dobivenim odgovorima.

ANKETIRANJE

Metoda anketiranja provodi se prije svega kako bi prikupili brojčane podatke od velikog broja ispitanika. Najvažnije je postaviti reprezentativan uzorak kako bi što bolje predstavljali određenu cjelinu populacije u odnosu na koju provodimo anketiranje. Opasnost postojanja nepravilnosti u uzorkovanju, a posljedično i nereprezentativnosti istog, jest u dobivanju netočnih podataka. Najbolje je uzorkovanje prepustiti stručnjacima upravo kako bi se izbjegle goleme pogreške i nepouzdani rezultati istraživanja. Za većinu analitičkih svrha, uzima se da je dovoljan broj od 300 do 400 ispitanika/ica.

SEKUNDARNI KVANTITATIVNI PODACI

Vrlo često već postoje relevantni brojčani podaci u odnosu na određenu javnu politiku te ih nije ni potrebno prikupljati. Najčešće se mogu pronaći na službenim stranicama zavoda za statistiku, registrima ili u već provedenim istraživanjima u tom području kao i u različitim izvještajima (posebice statističkim) državnih tijela ili međunarodnih aktera.

Javno zagovaranje predstavlja utjecaj neformalnih aktera na kreiranje javnih politika odnosno, na definiranje problema i njihovih mogućih rješenja. Javnim zagovaranjem posredno se utječe na donošenje političkih odluka putem organiziranih i isplaniranih intervencija kojima se stječe politička i društvena podrška u svrhu promjena u načinu rješavanja određenog društvenog problema. Zagovaranje je zapravo **proces pregovaranja s donositeljima odluka** u kojem se vaši prijedlozi i ideje rješavanja određenog problema mogu usvojiti i pretočiti u sadržaj neke javne politike. Neformalni akteri pritom mogu utjecati na donositelje odluka putem analiza javnih politika, stručnih savjetovanja, lobiranja te aktivnim sudjelovanjem u

Javno zagovaranje

procesu savjetovanja sa zainteresiranom javnošću sukladno Kodeksu savjetovanja sa zainteresiranom javnošću u postupcima donošenja zakona, drugih propisa i akata¹. Osim toga, na javno mnijenje može se utjecati i direktnim akcijama poput prosvjedovanja, preformansa, nastupima u medijima ili sudjelovanja u javnim raspravama. U smislu navedenog Kodeksa, zainteresirana javnost može sudjelovati u procesu savjetovanja kroz **informiranje, savjetovanje, uključivanje i partnerstvo**. Prvi stupanj je informiranje javnosti od strane tijela javne vlasti, primjerice pristupom javnim aktima ili podacima na službenim internetskim stranicama državnih tijela. **Savjetovanje** podrazumjeva dvosmjernan proces u kojem državna tijela dobivaju povratne informacije građana u postupcima donošenja zakona i drugih propisa (<https://savjetovanja.gov.hr/>). **Uključivanje** pretpostavlja aktivno uključivanje neformalnih aktera u proces izrade javnih politika kroz sudjelovanje u radnim skupinama za izradu zakona, drugih propisa i akata. Partnerstvo je najviši oblik suradnje neformalnih i formalnih aktera odnosno vlade i predstavnika zainteresirane javnosti u procesu izrade i provedbe zakona, propisa, akata ili programa (primjerice partnerstvo vlade, sindikata i predstavnika udruge poslodavaca u izradi zakona kojima se uređuju pitanja radničkih prava).

U procesu zagovaranja, prvenstveno je važna **pravovremenost**. Zbog toga je potrebna jako dobra prethodna priprema koja podrazumjeva da su sve analize i preporuke spremne, te da su poznati akteri i sam proces donošenja neke odluke, kako bi u pravom trenutku mogli iznijeti svoje argumente. **Ključni i zainteresirani akteri** – sudionici procesa kreiranja određene javne politike – su:

- tijela državne vlasti (izvršne, zakonodavne i sudske)
- tijela javne vlasti (poput pravobranitelja/ica, javnih ustanova kao što su bolnice ili škole te agencije)

¹ Kodeks savjetovanja sa zainteresiranom javnošću u postupcima donošenja zakona, drugih propisa i akata, NN 140/2009

- predstavnici/e civilnog društva (udruga, inicijativa, pojedinci/ke)
- stručne zajednice (akademske, komore, pojedinačni/e stručnjaci/kinje)
- privatni sektor (tvrtke, korporacije)
- mediji

Potrebno je također definirati ciljanu publiku kojoj izlažete svoju analizu problema i moguća rješenja. To mogu biti **stručnjaci/kinje** (primjerice istraživači/ce organizacija ili institucija, zaposlenici/e međunarodnih razvojnih agencija, članovi/ice akademske zajednica itd.), **informirani stručnjaci** (novinari/ke, zaposlenici/e organizacija civilnog društva, državni/e ili lokalni/e službenici/e) ili **javnost** koju ćete najbolje zainteresirati za određeni problem ukoliko jasno formuliirate svoju poruku. Ono što ste istražili i rezultate koje ste dobili, svim navedenim akterima/cama trebate predstaviti u pisanom, govornom ili vizualnom obliku, a sa zagovaranjem je preporučljivo početi što prije, ukoliko je moguće već u fazi provedbe istraživanja određenog pitanja, kako bi osigurali u najvećoj mogućoj mjeri prihvaćanje vaših prijedloga kasnije.

Napomena:

Objašnjenje pojmova javne politike i javnog zagovaranja izrađeno je prema priručniku: Analiza i zagovaranje javnih politika, EDU centar GONG-a u suradnji s centrom za cjeloživotno obrazovanje fakulteta Političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu (dostupno na: http://gong.hr/media/uploads/libera_digital_edited.pdf)

EDUKACIJSKI PROGRAM 'MLADI ZAGOVARATELJI/ICE ZA LJUDSKA PRAVA'

Silabusi
s predavanja

UVOD U LJUDSKA PRAVA

Predavač:

Ivan Novosel

Kuća ljudskih prava Zagreb

Ključne teme

- Povijesni razvoj ljudskih prava
- Definicija i glavne karakteristike ljudskih prava
- Generacije ljudskih prava
- Hijerarhija ljudskih prava
- Institucionalni okvir zaštite i promocije ljudskih prava

Sva ljudska prava su opća, nedjeljiva, međusobno ovisna i povezana. Međunarodna zajednica mora ljudska prava razmatrati globalno, na pravedan i jednak način, pod jednakim uvjetima i s jednakim naglascima. Iako se važnost nacionalnih i regionalnih posebnosti te povijesne, kulturne i vjerske razlike moraju uzeti u obzir, države imaju dužnost, bez obzira na njihove političke, gospodarske i kulturne sustave, promicati i štiti sva ljudska prava i temeljne slobode.

Bečka deklaracija i program djelovanja

Pojam ravnopravnosti svih ljudi i zagovaranje ideje o prirodnim pravima svakog čovjeka vuče svoje korijenje iz dvije tisuće godina stare doktrine drevnih grčkih filozofa, ali i sveobuhvatnog koncepta nepromjenjivih inherentnih ljudskih prava ukorijenjenih u filozofskom diskursu Johna Lockea. Ipak, kao **prethodnice ljudskih prava** ističu se:

1. engleska **Magna carta** iz 1215., dokument kojim je ograničeno djelovanje monarha po principu *vis et voluntas*, prema kojem mu je bilo omogućeno donošenje izvršnih, arbitrarnih odluka.
2. **Habeas corpus Act** iz 1679., dokument koji je nastao kao normativni odgovor na nasilna arbitrarna zatvaranja ljudi, a koji je po prvi puta donio zakonske zapreke bezrazložnom uhićenju
3. **Virginjska deklaracija prava** iz 1776., koja navodi da su svi ljudi jednaki te da im pripadaju određena neotuđiva prava kao što su „život, sloboda i potraga za srećom“. Pored prava na život, slobodu i privatno vlasništvo, ovim je aktom građanima pružena zakonska zaštita od okrutnog kažnjavanja, zajamčeno suđenje pred porotom, sloboda okupljanja i

tiska, kao i vjerske slobode.

i

4. francuska **Deklaracija o pravima čovjeka i građanina iz 1789.** koja sustavno iznosi popis urođenih i neotuđivih ljudskih prava. Idejno začeta na načelima prosvjetiteljstva poput individualizma, trodiobe vlasti i društvenog ugovora, teži univerzalnom karakteru pripisujući prava svim ljudima bez iznimke.

Ljudska prava definiraju se kao skup svih prava koje čovjeku pripadaju rođenjem, bez obzira na rod, spol, boju kože, etničko porijeklo, nacionalnost, jezik, religiju, spolnu orijentaciju ili bilo koju drugu determinantu. Ljudska prava su univerzalna, nedjeljiva, neotuđiva, međuovisna i međusobno povezana. Generacijski, ljudska prava su podijeljena u tri generacije. **Prvu generaciju** čine građanska i politička prava koja obuhvaćaju osiguranje fizičkog integriteta i slobode, pravo na privatnost, pravo na pravično suđenje, slobodu govora i udruživanja, pravo na političku participaciju, pravo na okupljanje, pravo na informiranje, vjerske slobode itd. **Drugu generaciju** čine ekonomska, socijalna i kulturna prava kao što su pravo na odgoj i obrazovanje, pravo na zdravlje, pravo na rad, pravo na kulturu i sl. **Treću, najnoviju generaciju prava** čine grupna prava poput prava na mir, prava na zdrav okoliš, prava na prirodna bogatstva, prava na održivi razvoj, prava na međugeneracijsku solidarnost itd.

Navodeći da su sva ljudska prava 'opća, nedjeljiva, međusobno ovisna i povezana' **Bečka deklaracija** ponavlja suvremenu koncepciju ljudskih prava prvotno iznesenu u temeljnom dokumentu o ljudskim pravima, **Općoj deklaraciji o ljudskim pravima iz 1948.**, kojom se naglašava ideja o ravnopravnosti različitih kategorija prava i ukazuje na prirodu različitih obveza stavljenih pred države. Ipak, premda se Bečka deklaracija smatra krajnjom potvrdom univerzalnosti ljudskih prava, načela univerzalnosti, nedjeljivosti i međuovisnosti ljudskih prava često se osporavaju u tijeku rasprave o hijerarhiji među ljudskim pravima. Retrospektivno, političke ideologije nakon Dru-

gog svjetskog rata stavljale su oprečne naglaske na različite kategorije prava i njihov značaj što je dovelo do suprotstavljenih stavova među rivalima Hladnog rata, kao i podjele po liniji sjever-jug koja se projicirala na sam proces izrade dokumenata za zaštitu ljudskih prava. Posljedično, razvijena su dva posebna instrumenta, **Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima** i **Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima**. U najvećem dijelu, Pakt o građanskim i političkim pravima podrazumijeva negativne obveze, dok Pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima uključuje pozitivne, često složene i općenito financijski zahtjevne obveze temeljene na politici. Većina odredbi Pakta o građanskim i političkim pravima može se lakše identificirati i adresirati nego kod Pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, čije odredbe zahtijevaju progresivnu provedbu, bez jasno usuglašenog konsenzusa o kriterijima implementacije. Izrazi korišteni u pisanju paktova, odražavaju inherentne razlike između ovih prava, pri čemu su odredbe Pakta o građanskim i političkim pravima preciznije od općenito apstraktnijih i teže provedivih odredbi Pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Međutim, neupitno je da pravni okvir na kojemu oba instrumenta počivaju smatra obje kategorije prava jednakim, komplementarnim i nedjeljivim, s jednakim pravnim stajalištem glede odredbi države da poštuju, štite i ispunjavaju iz njih proizišle obveze. Oba Pakta temelje se na Univerzalnoj Deklaraciji o ljudskim pravima te skupa s njom čine 'sveto trojstvo' zaštite ljudskih prava.

Teoretski govoreći i slijedeći zaključke done-sene na konferencijama u Teheranu i Beču, zbog integriranog koncepta ljudskih prava, ekonomska, socijalna i kulturna prava djeluju kao preduvjet za poštivanje građanskih i političkih prava i obrnuto, što znači da povreda jedne kategorije prava može dovesti do povrede prava iz druge kategorije. Ipak, premda su oba Pakta jednako pravno obvezujuća, zbog razlika u političkoj volji i/ili političkoj i ekonomskoj moći zemlje, razlike u ophođenju s navedenim kategorijama prava i dalje su očite, a navedene se razlike preslikavaju i na regulatorne mehanizme zaštite ljudskih prava. Povijesno gle-

dano, više alata je kreirano za monitoring, istraživanje i adresiranje povreda građanskih i političkih prava. Za razliku od građanskih i političkih prava koje nadgleda Odbor za ljudska prava koji ima dugu tradiciju ispitivanja individualnih pritužbi vezanih uz navodne povrede, ekonomska, socijalna i kulturna prava su pod nadzorom Odbora za ekonomska, socijalna i kulturna prava, koji je tek nedavno, u 2013. godini, počeo razmatrati komunikacije od pojedinaca koji tvrde da su povrijeđena njihova prava. Navedena razlika još je naglašenija u Europi, gdje građanska i politička prava spadaju pod nadležnost Suda koji donosi obvezujuće presude, dok su ekonomska, socijalna i kulturna prava pod Europskom socijalnom poveljom i Europskim odborom za socijalna prava, tijela koje donosi neobvezujuće zaključke ili odluke.

Popis literature

Definitions and Classifications, Icelandic Human Rights Centre, dostupno na: <http://www.humanrights.is/en/human-rights-education-project/human-rights-concepts-ideas-and-fora/part-i-the-concept-of-human-rights/definitions-and-classifications>

The United Nations, Icelandic Human Rights Centre, dostupno na: <http://www.humanrights.is/en/human-rights-education-project/human-rights-concepts-ideas-and-fora/human-rights-fora/the-united-nations>

Sources of International Law, Icelandic Human Rights Centre, dostupno na: <http://www.humanrights.is/en/human-rights-education-project/human-rights-concepts-ideas-and-fora/part-i-the-concept-of-human-rights/sources-of-international-law>

General Principles Relevant to International Law, Icelandic Human Rights Centre, dostupno na: <http://www.humanrights.is/en/human-rights-education-project/human-rights-concepts-ideas-and-fora/part-i-the-concept-of-human-rights/general-principles-relevant-to-international-law-general>

International Supervisory Mechanism for Human Rights, Icelandic Human Rights Centre, dostupno na: <http://www.humanrights.is/en/human-rights-education-project/human-rights-concepts-ideas-and-fora/part-i-the-concept-of-human-rights/international-supervisory-mechanism-for-human-rights>

Mira Lulić i Davor Muhvić, Ljudska prava – izbor međunarodnih dokumenata, biblioteka ljudska prava, Osijek, 2012

Vesna Batistić Kos, Pozitivne obveze prema Europskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine, Zagreb, 2012

Human rights – a basic handbook for UN staff, dostupno na: <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/HRhandbooken.pdf>

Izvješće pučke pravobraniteljice za 2016. godinu, dostupno na: <http://ombudsman.hr/hr/component/jdownloads/send/76-izvjesca-2016/849-izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2016-godinu>

Jasna Omejec, KONVENCIJA ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA I TEMELJNIH SLOBODA U PRAKSI EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA – Strasbourgški acquis, Novi informator, Zagreb, 2014

RASIZAM, KSENOFOB IJA I DISKRIMINAC IJA

Predavačice:

Cvijeta Senta i Julija Kranjec
Centar za mirovne studije

Ključne teme:

- Rasizam
- Ksenofobija
- Diskriminacija
- Javne politike za zaštitu i promicanje
ljudskih prava
- Integracija

Gotovo sve pisane povijesti svakog naroda, osobito onih manjih koji se nisu upuštali u kolonijalna osvajanja, povijesti su obrane i zaštite. Stranci se tu naizmjenično pojavljuju u epizodama kao prijetnje suverenosti ili nužno zlo u savezima protiv još jačih, zajedničkih stranaca. Afirmativno se u narative uvode samo u onim situacijama u kojima su dokazali svoju ljubav i predanost zemlji u kojoj žive, bilo pisanom riječju ili znanstvenim uspjesima, ili dogovorenim brakovima (koji spadaju u kategoriju nužnog zla). U Hrvatskoj danas živi malo stranaca, uz 'tradicionalne' manjine ima i onih koji su se doselili nakon 1991. godine – ome su uvelike doprinijela posljednja tri rata na ovom području: nakon Prvog svjetskog smanjio se broj ljudi iz ostalih dijelova bivše Austro-Ugarske monarhije; nakon Drugog svjetskog, osim Židova, Roma i Srba, ljudi kojima je i njemački ili talijanski bio materinji jezik; a sličan obrazac uklanjanja, demonifikacije ili asimilacije manjinskih identiteta potvrđen je i za zadnjeg sukoba 1990-ih. Nesklopnost (u najmanju ruku) prema Romima vjerojatno je najtradicionalnija ksenofobija na području srednje, istočne i južne Europe, nakon 'židovskog pitanja'. Rekavši to možemo ustvrditi da su predrasude ili incidenti ohrabljani ksenofobnim stavovima u Hrvatskoj i dalje pretežno obilježene lokalnim kontekstom, a ne toliko globalnim događanjima (kao što su u zemljama zapadne Europe s visokim stopama useljenja stranaca). No, povećanjem broja imigranata i ova bi se tendencija mogla promijeniti – o tome s današnje pozicije možemo nagađati samo na osnovi istraživanja poput onog CMS-ovog iz proljeća 2013. godine. No ipak možemo ustvrditi da još ne postoji jasno formulirana bojazan od stranaca izražena na način da se stranci jasno vide kao netko tko domicilnim građanima u većem broju oduzima poslove.

Rasizam, najkraće rečeno, definiramo kao djelovanje, praksu, uvjerenje ili društveni odnosno politički sistem koji ne samo da vjeruje u koncept jasno podijeljenih rasa unutar ljudske rase već i da su neke rase (ili jedna rasa) superiorne, odnosno inferiorne jedne naspram drugih. Ovo se vjerovanje temelji na pretpostavljenim nasljednim mogućnostima, karakteristikama i kvalitetama, a i može, ali i ne mora, držati da se pripadnici različitih rasa trebaju tretirati po različitim standardima.

Pod ksenofobijom mislimo na strah i/ili nepovjerenje prema svakome tko dolazi van naše zajednice, užeg ili šireg govornog područja, zemlje, kulture (onim što pretpostavljamo da je krugu ljudi u kojem smo odrasli zajednička kultura), ili rase – strah prema svemu onome što doživljavamo kao potpuno strano, nepoznato, a time i potencijalno opasno. Takvo razmišljanje često za posljedicu ima unaprijed određenu obranu od svega možda štetnog. Zonu sigurnosti ili superiornosti tako vežemo isključivo za sebe odnosno nama blisku zajednicu što za posljedicu može imati preventivne mjere zaštite od strane kulture ili rezultirati agresijom, nasiljem, ako dođe do utjecaja (onoga što sami percipiramo kao utjecaj) ili samog prisustva predstavnika strane kulture ili postojanja kulture same, bez prisustva nekoga iz te zajednice.

Etnički ekskluzivizam vidimo kao kombinaciju tzv. etničkog nacionalizma i vjerskog ekskluzivizma. Središnje vjerovanje etno-nacionalizma je da se etničke skupine precizno mogu razlikovati te da svaka takva skupina ima pravo na samoodređenje (pravo na samoodređenje može varirati od samoregulirajućih upravnih tijela u već uspostavljenom društvu do suverenih država odvojenih od ostatka društva na temelju etničke pripadnosti). U stručnoj literaturi, etnički nacionalizam obično je u suprotnosti s građanskim nacionalizmom. Etnički nacionalizam temelji članstvo unutar nekog naroda na nasljedstvu i često se artikulira u smislu zajedničke krvi ili srodstva - a ne u smislu političkog članstva. Dakle, nacionalne države s jakom tradicijom etničkog nacionalizma teže definiranju državljanstva rođenjem unutar

(etničke) zajednice i zbog toga se on doživljava kao isključiv, dok građanski nacionalizam obično teži uključivanju i onih koji se ne smatraju dijelom istog etnosa. Na tragu toga, etnički ekskluzivizam u svemu daje prednost članovima zajednice koji se smatraju da dolaze iz istog podrijetla, dijele istu povijest i početak i oko kojih obično nema prijepora i jasno te nedvojbeno se razlikuju od ljudi i naroda koji ih okružuju. Takva vjerovanja ponekad se preslikavaju i u svakodnevne živote, poslovanja, javne politike i donošenja političkih odluka s konkretnim posljedicama za one unutar i izvan te zajednice.

(iz: Izazovi integracije – izvještaj za 2013. godinu, CMS, dostupno na: <https://goo.gl/a5b5bY>)

Popis literature

Ured pučke pravobraniteljice: Analiza: sudska praksa i propisi nedvosmisleno o pozdravu 'Za dom spremni', <https://goo.gl/LJiuuu> Istraživački izvještaj – zastupljenost i indikatori diskriminacijskih i ksenofobičnih stavova u RH, 2013. godina, <https://goo.gl/vSFF6X>

Istraživanje o stavovima i razini svijesti o diskriminaciji i pojavnim oblicima diskriminacije, <https://goo.gl/WHZ1Fn> Koliko jednakosti - praćenje provedbe Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći i Zakona o suzbijanju diskriminacije – izvještaj za 2012. godinu, <https://goo.gl/1q5mmp>

Stavovi i percepcije domaće javnosti o nacionalnim manjinama, izbjeglicama i migrantima, <https://goo.gl/VbNfyJ> Izvještaj o provedbi Zakona o suzbijanju diskriminacije u 2011. godini, <https://goo.gl/r2VKQ1>

Historijski revizionizam, govor mržnje i nasilje prema Srbima u 2016., <https://goo.gl/8R5bry> Kako suzbijati diskriminaciju – izvještaj o praćenju provedbe Zakona o suzbijanju diskriminacije, 2009. godina, <https://goo.gl/UJ7gyv>

Izvještaj o rasizmu i ksenofobiji u Hrvatskoj, za 2015. godinu, <https://goo.gl/Gn4WTg>

Razumijevanje rasizma i ksenofobije – izvještaj za 2016. godinu, <https://goo.gl/zLRESe>

SIGURNOST I LJUDSKA PRAVA

Predavač:

Gordan Bosanac

Centar za mirovne studije

Ključne teme

- Nacionalna sigurnost
- Domovinska sigurnost
- Ljudska sigurnost
- Test proporcionalnosti
- Pravo na privatnost

Nacionalna sigurnost – je pojam koji se tradicionalno koristi u javnim politikama gotovo svih država svijeta. U najužem smislu on obuhvaća potrebu za zaštitom teritorija i građana države od 'vanjskih' napada. Glavno tijelo zaduženo za čuvanje nacionalne sigurnosti – povijesno je bila vojska. S vremenom taj se je koncept proširio i na zaštitu ekonomskih interesa pojedine zemlje kao i na prijetnje koje bi mogle narušiti gospodarsku stabilnost – npr. proračun RH uvelike ovisi od prihoda od turizma. Kada bi se desio teroristički napad na obali to bi moglo imati za posljedicu maji dolazak turista i manje sredstava u proračunu. Tako se u obranu nacionalne sigurnosti uključuju i sigurnosne službe. Važno je napomenuti da nacionalna sigurnost nužno gleda određenu naciju/zajednicu i temeljem tog subjekta gradi mehanizme zaštite. To je drugačije od koncepta ljudske sigurnosti.

Ljudska sigurnost – polazi primarno od potrebe za sigurnosti svake osobe. Kreće od pitanja što mi je potrebno da bi se osjećao sigurno? Ovaj koncept uveli su u teoriju i praksu Ujedinjeni narodi i u početku se je vezao uz potrebu za hranom, vodom, krovom nad glavom i zaštitom od nagaznih mina. Kasnije se koncept razvija kao suprotnost konceptu nacionalne sigurnosti i gleda prijetnje pojedincima u nekoj zajednici. Ovaj koncept je puno osjetljiviji na postojanje različitosti unutar političkih zajednica nego koncept nacionalne sigurnosti. Također, taj koncept će izdvojiti da su npr. glavne prijetnje ljudskoj sigurnosti korupcija, nezaposlenost, slab pristup zdravstvu, loš obrazovni sustav i sl. Jasno je da institucije nadležne za osiguravanje ljudske sigurnosti građanima nisu primarno tradicionalne sigurnosne institucije (vojska, policija, tajne službe) već pojedina ministarstva i agencije. Također i organizacije civilnog društva.

Domovinska sigurnost – je pojam uveden u SAD nakon terorističkog napada 2001. godine. Cilj ovog koncepta je bolje umrežiti pojedine sigurnosne institucije i pojačati njihovu koordinaciju. SAD se je odlučio za umrežavanje više civilnih institucija nadležnih za poslove kao što su obalna straža, imigracijski ured, carina i sl. U RH taj novo-uvodeni koncept umrežava i civilne i vojne institucije i u središte koordinacije de facto postavlja oružane snage. Zbog toga je taj koncept kritiziran da militarizira sigurnosni sustav.

Test proporcionalnosti – koristi se oko donošenja ili opravdanja odluka kojima zbog potrebe za sigurnosti zadiremo u privatnost osobe. Budući da je veoma tanka linija između prava na privatnost i potrebe za zaštitu sigurnosti, preporuča se svaki slučaj gledati zasebno i ne generalizirati. Test se sastoji od tri faze:

1. da li je odluka o mjerama tajnog prikupljanja podataka **legitimna**? – da li je opravdana potreba za javnom sigurnosti?
2. da li je mjera **odgovarajuća**? – da li je znanstveno utemeljena, da li ima uporište u svojoj učinkovitosti, do koje mjere je pouzdana?
3. Da li je mjera **nužna**? – tj. da li postoji drugi način kako bi se moglo doći do traženih informacija a da manje zadire u privatnost osobe?

Ako mjera padne na jednom od tri pitanja, smatra se da mjera nije proporcionalna.

Pravo na privatnost – jedno je od najčešće kršenih ljudskih prava kada je u pitanju zaštita sigurnosti. Test proporcionalnosti do neke mjere balansira to pravo sa potrebom za sigurnosti. Ono je kroz Europsku povelju o zaštiti ljudskih prava zagarantirano kroz pravo na obiteljski život. Čest ćemo čuti argument da ako ništa ne skrivamo, onda ne moramo brinuti o tome da se zaviruje u našu privatnost. Taj argument je duboko pogrešan jer polazi od pretpostavke da pravo na privatnost služi samo tome da bi nešto muljali ili skrivali. To nije točno. Pravo na privatnost povezano je usko sa pitanjem razvoja nas kao cjelovitih ljudskih

bića. Bez prostora potpune slobode – razvijali bi se drugačije kao ljudska bića i kao društva. Više o ostalim argumentima u korist zaštite prava na privatnost vidi u tekstu Israel Butler, 'Security Through Human Rights'.

Popis literature

Peace and Security for All – A feminist critique of the current peace and security policy, Heinrich Boll Stiftung, 2006. Strategija nacionalne sigurnosti, Narodne novine 73/2017 (<http://www.uvns.hr/UserDocsImages/dokumenti/nacionalna-sigurnost/Strategija%20nacionalne%20sigurnosti%20RH.pdf>)

Zakon o domovinskoj sigurnosti, Narodne novine 108/2017 (https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_11_108_2489.html) Sigurnosno-obavještajna agencija, Javno izvješće za 2017-tu godinu, rujan 2017 (<https://soa.hr/UserFiles/File/pdf/Javno-izvjesce-2017.pdf>)

Israel Butler, 'Security Through Human Rights' (<https://drive.google.com/file/d/0Bo7e-juhu6mZ5UFlEcEthTkt4emM/view>)

Glen Greenwald, 'Nemaš se kamo sakriti', Moderna vremena, Zagreb, 2014.

RODNA RAVNOPRAVNOST

Predavačica:

dr. sc. Ivana Radačić, viša znanstvena suradnica
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar

Ključne teme

- Rodna ravnopravnost
- Diskiminacija na temelju spola
- Reproductivna prava

DISKRIMINACIJA NA TEMELJU SPOLA/RODA

Ravnopravnost (na temelju spola) ključna je vrijednost međunarodnopravne zaštite ljudskih prava. Svi glavni dokumenti o ljudskim pravima sadrže zabranu diskriminacije na temelju spola/roda, neovisno odnosi li se ta zabrana na uživanje prava (primjerice, članak 14. Europske konvencije o ljudskim pravima) ili postoji kao samostalna norma (npr. Protokol 12. ECHR-a).

Odredba o zabrani diskriminacije također se nalazi u većini nacionalnih ustava. Pojam diskriminacije (na temelju spola/roda) nije definiran u konvencijama ali proizlazi iz međunarodne jurisprudencije koja se odnosi na izravnu i neizravnu, namjeru i nehoteičnu te de jure i de facto (odnosno zakonsku i faktičnu) diskriminaciju. Dok se izravna diskriminacija odnosi na odredbu, kriterij ili praksu koja isključivo na temelju spola/roda nepovoljnije tretira određenog pojedinca/ku ili skupinu pojedinaca/ki, neizravna diskriminacija odnosi se na odredbu, kriterij ili praksu koja izgleda neutralna, ali ima nerazmjerno negativan učinak na žene (ili muškarce) i ne može biti objektivno i razumno opravdana. U području spolne/rodne diskriminacije, dominantna pretpostavka je sličnost spolova i zabrana različitog tretmana, iako, kada postoji objektivno i razumno opravdanje, različito tretiranje žena i muškaraca ne predstavlja diskriminaciju. Međutim, prema praksi Europskog suda za ljudska prava, razlozi koji opravdavaju različito postupanje moraju biti dovoljno jaki; tradicionalne pretpostavke o muškim i ženskim radnim životima i obiteljskim ulogama nisu dovoljne. Iako je formula jednakog tretmana često korisna prilikom suočavanja s različitim postupanjem prema ženama (ili muškarcima), ona nije dovoljna, zbog stereotipa o njihovim osobinama ili ulogama u obitelji i radnoj

snazi, kao što su zabrane određenih radnih mjesta zbog 'psihofizičkih svojstava' (primjerice u policiji ili sigurnosnim službama) ili poteškoća u pristupu i zadržavanju radnih mjesta zbog pripisanih obiteljskih uloga (nepovoljno postupanje prema ženama kao potencijalnim majkama). Formula jednakog postupanja temelji se na uspoređivanju u odnosu na muškarce i stoga se teško primjenjuje u slučajevima kada se žene razlikuju od muškaraca, bilo zbog bioloških svojstava (trudnoće) ili zbog socijalnih nedostataka (nesrazmjerno siromaštvo, kršenje reproduktivnih prava, nasilje nad ženama). Štoviše, budući da spolovi nisu društveno jednaki, njihovo jednako tretiranje može tu nejednakost prenaplaćavati. Naposljetku, postavljanje muškosti kao norme perpetuira mušku privilegiju i ne izaziva u dovoljnoj mjeri problematične društvene prakse koje doprinose održavanju nejednakih odnosa moći.

Šire, materijalno razumijevanje jednakosti stoga se ne bavi samo ravnopravnim postupanjem, nego i jednakošću prilika. Ona uključuje pravo na različitost i ima za cilj transformirati društvene strukture kako bi odražavala iskustva i potrebe i žena i muškaraca.

NASILJE NAD ŽENAMA I REPRODUKTIVNA PRAVA ŽENA

Prema ovakvom shvaćanju jednakosti, nije u pitanju jednako ili različito postupanje i jesu li žene ravnopravne ili različite od muškaraca, već pitanje raspodjele moći. Ovaj pristup zahtijeva izazovne zakone i praksu koja perpetuira nepovoljniji položaj žena. Prema tom pristupu, pitanje jednakosti uključuje i pitanje nasilja nad ženama i reproduktivnih prava žena, kao ključnih točaka ženskog ugnjetavanja. Doista, nasilje nad ženama, to jest nasilje koje je usmjereno protiv žena (jer su žene) ili koje nerazmjerno utječe na žene, predstavlja očitovanje povijesno nejednakih odnosa moći između muškaraca i žena koji su doveli do prevlasti muškaraca i diskriminacije žena od strane muškaraca te sprečavanja potpunog napredovanja žena.

Reproduktivna prava uključuju pravo na najviše standarde seksualnog i reproduktivnog zdravlja i pravo na reproduktivno samoodređenje. Ova

pitanja, zajedno s diskriminacijom pri zapošljavanju, u socijalnoj sferi i obitelji, spadaju u kategoriju prava žena – specifične povrede ženskih, ljudskih prava gdje rođ ima važnu ulogu jer utječe na učestalost i oblik kršenja.

Popis literature

I. Radačić (2009). Feministička pravna znanost: Neka neriješena pitanja. U I.Radačić (ur.)

Žene i pravo: Feminističke pravne teorije (str. 9-27), Zagreb: Centar za ženske studije
Podnesak udruge CESI Ustavnom sudu RH, dostupno na https://www.cesi.hr/attach/_p/podnesak_usud.pdf

I.Radačić (2014). Rape Myths and Gender Stereotypes in Croatian Rape Laws and Judicial Practice 22(1): 67-87.

EKONOMSKA, SOCIJALNA I KULTURNI PRAVA

Predavačica:

Sandra Benčić

Centar za mirovne studije

Ključne teme:

- Zašto ekonomsko – socijalna prava,
- Izvori prava i konceptualni problemi,
- Right based vs. Need based approach
- Pravni instrumenti zaštite na razini UN-a i EU, analiza dokumenata i pregled institucija zaštite

Unutar tradicionalne podjele ljudskih prava na tri kategorije, ekonomska, socijalna i kulturna prava spadaju u drugu skupinu. Prvu skupinu čine građanska i politička prava, dok treću skupinu predstavljaju tzv. kolektivna prava društva, primjerice pravo na zdrav okoliš, pravo na održivi razvoj, pravo na mir. Iako su u praksi odvojena od građanskih i političkih prava, ona bi trebala činiti jedinstvo jer uživanje građanskih i političkih prava bez ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava nije moguće, niti opravdava smisao njihovog postojanja.

Iako ekonomska, kulturna i socijalna prava spominju razne međunarodne konvencije, primjerice Opća deklaracija o ljudskim pravima UN-a, regionalne konvencije kao što je Europska socijalna povelja, nacionalni izvori kao što je akt najviše pravne snage – Ustav Republike Hrvatske, ona su u prvom redu detaljno razrađena kroz međunarodni dokument Ujedinjenih naroda – Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Pakt je usvojen rezolucijom Opće Skupštine UN-a, 16. prosinca 1966. godine, nakon čega je postao otvoren za pristupanje i ratifikaciju, a Hrvatska mu je pristupila 6. listopada 1991. godine.

Paktom je uspostavljen međunarodni nadzorni mehanizam nad njegovom primjenom i to putem Odbora za ekonomska, socijalna i kulturna prava UN-a. Odbor se sastoji od 18 neovisnih stručnjaka kojima su države potpisnice dužne svakih pet godina podnijeti izvješće o provedbi odredaba Pakta, koja se potom pregledavaju i ocjenjuju. Između ostalog, Odbor je zadužen i za zaprimanje individualnih pritužbi na kršenje ovih prava. U tu svrhu Odbor se sastaje dva puta godišnje te razmatra takve pritužbe.

U okviru Vijeća Europe (VE) najvažniji dokument koji uređuje ekonomska i socijalna prava je Europska socijalna povelja. Usvojena je u Torinu 1961.

Godine te se smatra temeljem arhitekture ljudskih prava na razini VE, te njegovim svojevrsnim socijalnim ustavom. Također se smatra 'sestrinskim sporazumom' Konvenciji o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda obzirom da podrobnije uređuje ekonomska, socijalna i kulturna prava.

Poveljom se svima, bez diskriminacije jamči dvadeset i tri ekonomskih i socijalnih prava, primjerice pravo na pravičnu plaću, na primjerene uvjete rada, pravo zaposlenih žena na zaštitu majčinstva, pravo na socijalnu sigurnost te socijalnu i zdravstvenu zaštitu itd.

Međutim, tri desetljeća nakon usvajanja Europske socijalne povelje, u svjetlu društvenih i ekonomskih promjena, počela se osjećati potreba za njezinom izmjenom i dopunom. Kako bi mogla odgovoriti na nove socijalne rizike u okviru sve kompleksnijih društvenih potreba te dosljedno osigurati poštivanje socijalnih prava čovjeka, na međunarodnoj konferenciji održanoj u Torinu 1991. godine Vijeće Europe donijelo odluku o izmjeni postojeće Povelje. Uključivanjem novih prava prošireno je područje zaštite te tako Revidirana Europska socijalna povelja proklamira trideset i jedno pravo, među kojima i pravo na stan, na zaštitu u slučaju otkaza, pravo na zaštitu dostojanstva na radu, a usvojena je 1996. godine. Treba napomenuti da je u ovom trenutku u Hrvatskoj na snazi Povelja iz 1961. godine. Naime, Hrvatska je potpisala Revidiranu povelju 2009. godine, ali istu još uvijek nije ratificirala.

Povelja uspostavlja i regionalni mehanizam nadzora nad njezinom primjenom. Tako Europski odbor za socijalna prava, kojeg čine samostalni/e, nezavisni/e stručnjaci/kinje, prati primjenu Povelje od strane država stranaka, te je ovlašten podnositi izvješća kao odgovor na povrede prava zajamčenih Poveljom. Revidiranom Poveljom iz 1996. godine uvedena je i mogućnost podnošenja kolektivnih žalbi na kršenje prava iz Povelje. Time je smanjena važnost Vladinih izvješća, a ohrabreni su kolektivi da žalbama izvješćuju Odbor o stanju socijalnih i ekonomskih prava građana/ki. Ovlašteni podnositelji kolektivne žalbe su, primjerice europski socijalni partneri, određene međunarodne vladine i nevladine organizacije koje imaju savjetodavni status pri

Vijeću Europe te se nalaze na posebnoj listi Odbora vlada i reprezentativne nacionalne organizacije poslodavaca i zaposlenika.

Tako je Matica hrvatskih sindikata 2015. godine podnijela kolektivnu žalbu zbog donošenja Zakona o uskrati isplate pojedinih materijalnih prava zaposlenima u javnim službama (primjerice božićnica i regres), ali su tim putem htjeli ukazati i na cjelokupnu društvenu i gospodarsku situaciju u društvu, a prije svega na smanjivanje radničkih prava donošenjem zakona koji su protivni odredbama Povelje. Na taj je način pojačan sustav nadzora primjene Povelje, što je izuzetno važno jer ne postoji čvrsti sudski mehanizam zaštite socijalnih prava, poput primjerice Europskog suda za ljudska prava putem kojeg se štite građanska i politička prava.

Na razini Republike Hrvatske, kada govorimo o zaštiti navedenih prava, najprije je potrebno referirati se na odredbe Ustava RH. Čitajući njegove odredbe jasno je vidljivo kako se ekonomska i socijalna prava nalaze u temeljima samog Ustava. U čl. 1. st. 1 navodi se kako je, između ostalog, Republika Hrvatska socijalna država. U članku. 3., kao temeljne vrednote ustavnog poretka navode se socijalna pravda i nepovredivost vlasništva. Također, cijela treća glava Ustava posvećena je upravo gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima.

Popis literature

Opća deklaracija o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda <http://www.mdomsp.hr/user-docsimages/arhiva/files/73214/Op%C4%87a%20deklaracija%20o%20ljudskim%20pravima.pdf>

Europska socijalna povelja <https://zaklada.civilnodrustvo.hr/uploads/files/sectionModuleFile/2016/11/18/zPKs1vG1eb-CSPbcqNNiwoC1ISkZXm6Vc.pdf>

Ustav Republike Hrvatske <https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske>

Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima http://www.pariter.hr/wp-content/uploads/2014/10/medjunarodni_pakt_o_gospodarskim_socijalnim_i_kulturnim-pravima.pdf

Europska socijalna povelja (revidirana) http://www.zdravi-gradovi.com.hr/media/3760/europska_socijalna_povelja.pdf

TRANZICIJSKA PRAVDA

Predavač:

Mario Mažić

Inicijativa mladih za ljudska prava

Ključne teme:

- post-konfliktno društvo
- pravda
- reparacije
- istina/činjenice
- ljudska prava
- memorijalizacija
- institucionalna reforma

UVOD

Tranzicijska pravda predstavlja set mehanizama kojima društvo odgovara na stanje masovnog i sustavnog kršenja ljudskih prava. Prvo predavanje obradit će koncept tranzicijske pravde i historijski razvoj koncepta te njegove elemente. Predavanje će se ovim konceptom baviti iz perspektive ljudskih prava, odnosno u odnosu na individualna i kolektivna prava značajna za post-konfliktni i post-autoritaran kontekst. Drugo predavanje bit će usmjereno na aktivizam za zagovaranje uspostave i/ili implementacije mehanizama tranzicijske pravde kroz konkretne primjere iz Hrvatske, regije i drugih postkonfliktnih regija u svijetu.

ŠTO JE TRANZICIJSKA PRAVDA?

Pristup tranzicijske pravde pojavio se krajem 80-ih i početkom 90-ih, uglavnom kao odgovor na političke promjene u Latinskoj Americi i istočnoj Europi te zahtjevima za pravdom u tim područjima. U to vrijeme, aktivisti za ljudska prava željeli su sustavno adresirati kršenja ljudskih prava u bivšim režimima, ali bez ugrožavanja političkih transformacija u tijeku. Tijekom tih razdoblja 'prijelaza u demokraciju' vlade su usvojile mnoge sastavnice onoga što je postalo temeljnim pristupom tranzicijskoj pravdi. Ovdje su uključene sljedeće inicijative:

Kazneni progoni – sudske istrage odgovornih za kršenja ljudskih prava s naglaskom na osumnjičenike najodgovornije za masovne ili sustavne zločine.

Komisije o istini – istražne komisije kojima je primarna svrha istraživanje i izvještavanje o ključnim razdobljima nedavnog sistemskog kršenja ljudskih prava. Često se radi o državnim tijelima koja daju preporuke za otklanjanje takvih kršenja i sprečavanje njihova ponavljanja.

Programi reparacije – inicijative koje sponzorira država a koje pomažu u popravljivanju materijalnih i

moralnih šteta od prošlih kršenja. Obično predstavljaju mješavinu materijalnih i simboličkih beneficija za žrtve koje mogu uključivati novčanu naknadu ili službenu ispriku.

Ravnopravnost spolova – osporavanje nekažnjavanja za seksualno i rodno uvjetovano nasilje i osiguravanje jednakog pristupa ženama na pravičnu naknadu uslijed kršenja ljudskih prava

Reforma sigurnosnog sustava – nastojanja za pretvorbom vojske, policije, pravosuđa i državnih institucija iz instrumenata represije i korupcije u instrumente javne službe i integriteta.

Memorijalizacija – uključuje muzeje i spomen mjesta koja čuvaju javno sjećanje na žrtve i podižu moralnu svijest o kršenju ljudskih prava u prošlosti.

HOLISTIČKI PRISTUP

Kako bi tranzicijska pravda bila uspješna, ona mora sadržavati nekoliko mjera koje su komplementarne jedna drugoj jer ni jedna od njih ne može biti uspješna kada je primijenjena izolirano te one moraju djelovati u sinergiji. Bez prava na istinu ili prava na reparaciju, primjerice, kažnjavanje manjeg broja počinitelja zločina može biti promatrano kao politička odmazda. S druge strane, bez napora da se kazne počinitelji i provedu institucionalne reforme, pravo na istinu može se promatrati kao isprazan pojam. Reparacije koje nisu povezane s kažnjavanjem odgovornih ili pravnom na istinu mogu biti promatrane kao 'krvav novac' kojim se samo želi kupiti šutnja ili pristanak žrtava. Također, reforma institucija koja ne uključuje napore da se zadovolje žrtvina opravdana očekivanja pravde, istine i reparacije nije neprikladna samo iz pozicije odgovornosti, već je neizgledno da će kao takva i zaživjeti.

TRANZICIJSKA PRAVDA U MEĐUNARODNOM PRAVU

Važnost tranzicijske pravde prepoznata je i u međunarodnom pravu. Dio pravne osnove tranzicijske pravde nalazi se u odluci Međuameričkog suda za ljudska prava iz 1988. godine, kojom je Sud odredio da sve države imaju četiri osnovne obveze u području ljudskih prava. To su:

1. poduzeti razumne korake kako bi se spriječilo kršenje ljudskih prava
2. provesti temeljitu istragu slučaja kršenja ljudskih prava
3. nametnuti adekvatne sankcije onima koji su odgovorni za kršenje ljudskih prava
4. osigurati reparaciju žrtvama čija su prava povrijeđena

Ova četiri principa potvrđena su i odlukama Europskog suda za ljudska prava i tijela UN-a, poput Odbora za ljudska prava. Osnivanje Međunarodnog kaznenog suda 1998. godine također je značajno, s obzirom da Statut suda sadržava obveze države koje su od vitalne važnosti za borbu protiv nekažnjavanja te za priznavanje prava žrtava.

Literatura:

Međunarodni centar za tranzicijsku pravdu: What is Transitional Justice <https://www.ictj.org/about/transitional-justice>

Binder, Christina: Introduction to the Concept of Transitional Justice http://www.bundesheer.at/pdf_pool/publikationen/transitional_justice_sr_11_2013_03_c_binder.pdf

Teitel, Ruti G: Transitional Justice Genealogy <http://www.qub.ac.uk/Research/GRI/mitchell-institute/FileStore/Fileupload,697310,en.pdf>

Arthur, Paige: How 'Transitions' Reshaped Human Rights: A Conceptual History of Transitional Justice http://paigearthur.com/sites/default/files/Arthur_How%20Transitions%20Reshaped%20Human%20Rights_2009.pdf

Rangelov, Iavor: Civil Society and Transitional Justice in the Balkans: Three Models of Interaction http://www.securityintransition.org/wp-content/uploads/2015/11/CS-and-TJ-working-paper_Balkans.pdf

